

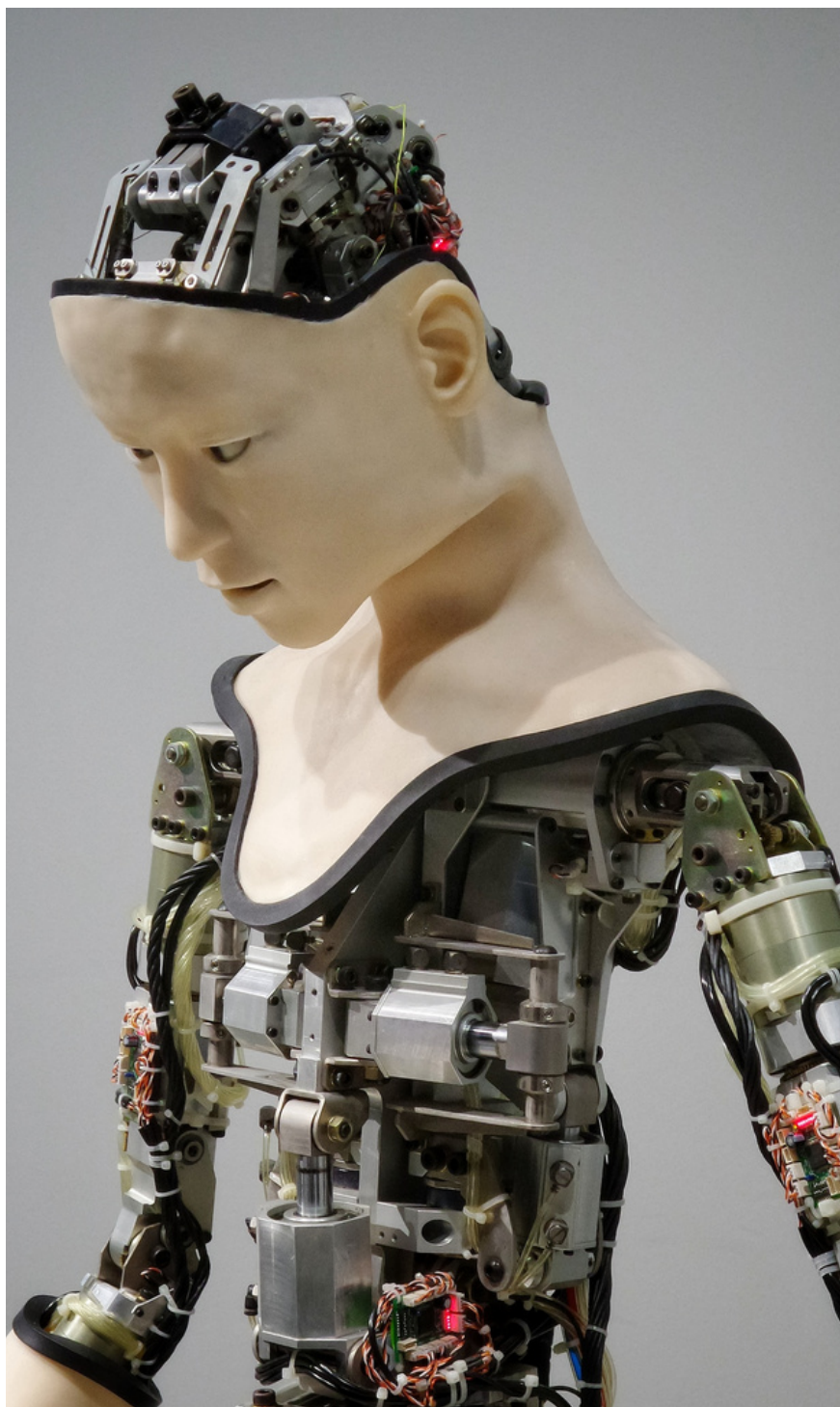

TEDNIK PEN

TEDENSKO DOGODJE

2. junij 2023

št. 9/2023

UVODNIK

BLED 2023

ALPE-ADRIA 2023

ESEJ 2023

MEDNARODNI PEN

UMETNA INTELIGENCA

ZGODILO SE JE

KNJIGA

Predstavljajte si, da vsi ljudje ... govorijo resnico in delajo za mir

Pred dvema tednoma se je zaključilo 55. Blejsko srečanje mednarodnega odbora Pisateljev in pisateljic za mir, ki smo ga v Slovenskem PEN-u tudi letos izvedli kvalitetno. Zahvala gre vsem članom in članicam, ki so prišli na Bled ter se angažirali pri vodenju okroglih miz, pogovorih z delegati, sestankih odbora in organizaciji. Iskrena hvala. Seveda ni zanemarljivo tudi dejstvo, da je predsednik odbora čilski pesnik in humanitariec Germán Rojas vse leto spodbujal članstvo vseh celin in centrov, naj se odboru pridružijo, se vključijo v njegovo delovanje ter pridejo na Bled. Tako se je srečanja udeležilo 55 delegatov in delegatk v živo in 25 na spletu. V odbor je zavel nov svež veter in delovanje je zelo živahno.

Uvodoma smo gostili mjanmarsko pisateljico in aktivistko Ma Thido, ki je predsednica odbora Pisatelji v zaporu. Z novinarko Nino Jerman sta pretresli žalostno usodo njene dežele, obširen intervju s Thido pa bo jutri v Dnevnikovem Objektivu. Prvi dan srečanja je bil deloven in zaprt za javnost, vodil ga je predsednik odbora Germán Rojas, otvorila pa direktorica Mednarodnega PEN-a Romana Cacchioli. Posvetili smo se vsaki regiji posebej, za katere so predstavitve pripravili vodje regij. Za Evropo in Bližji vzhod je zadolžena Aurelia Dondo, ki pripravlja tudi obširno raziskavo svobode govora na Balkanu, saj je naša regija žal ponovno v središču novic. O umetni inteligenci in svobodi govora je kratko predavanje pripravil ameriško-indijski novinar in pesnik Salil Tripathi, besedilo najdete v nadaljevanju, obširni pogovor z njim pa je ob zaključku festivala vodil novinar Adrijan Bakič. Slovesna otvoritev srečanja se je odvijala zvečer, v nagovoru nas je v imenu JAKRS in Ministrstva za kulturo pozdravila Tjaša Urankar, Tajda Lekše pa je publiko ponovno očarala z večjezičnim recitalom. Z nami je bil tudi Pesmomat, za katerega upamo pridobiti kar čim več pesmi, ki smo jih objavili ali predstavili v zadnjem delu srečanja – festivalu Obrazi miru.

Sreda, 17. maja je bil dan za javni okrogli mizi, katerih posnetke si lahko v produkciji Skledar TV (s slovenskimi prevodi) ogledate na [povezavi](#). O temah srečanja smo že večkrat pisali, poročam lahko le, da sta bili obe okrogli mizi zelo zanimivi, odsevali sta raznolikost odbora in različna stališča govornic in govornikov. Pred začetkom nas je pozdravil župan Bleda Anton Mežan, ki nadaljuje tradicijo desetletij podpore našim srečanjem. Istega dne smo v dvorani PEN/DSP v Ljubljani pripravili okroglo mizo Vojna v Ukrajini – govorijo pisatelji, kjer sta poleg gostij iz Ukrajine spregovorila tudi ukrajinski veleposlanik v Sloveniji Andriy Taran in državni sekretar Vojko Volk.

Četrtek je bil zopet deloven in na pobudo Francoskega centra PEN se oblikuje posebna izjava o Ukrajini, saj se razmere od sprejete resolucije na kongresu lani žal niso spremenile. Vsak dan smo priča civilnim žrtvam v glavnih mestih, še posebej strašna pa je usoda deportiranih ukrajinskih otrok, ki spominja na nacistično krajo otrok v programu Lebensborn. Po vsej verjetnosti se bo resolucija odbora za kongres osredotočila na razmere na Balkanu, ki so iz dneva v dan bolj zastrašujoče. Vendarle imam dobro novico: za preganjanega srbskega pisatelja Marka Vidojkovića se je v okviru EU našla rešitev za njegovo bivanje v naslednjem letu. Delovno je bilo tudi v najlepši dvorani hotela v 4. nadstropju PEN Premium, kjer so se pod vodstvom Janeza Stergarja sestali kolegi in kolegice iz regije Alpe-Jadran ter pretresali pomen jezika kot gradnika osebne in narodne identitete. Po zadnjem delovnem sestanku odbora so se zvrstili dogodki v okviru 10. festivala Obrazi miru. Tako so pisatelji in pisateljice, ki so prišli na Bled, nastopili v Kropi, Trzinu, Ljubljani, Kranju in na Bledu. Posebej živahna je bila letos podelitev srednješolskih esejev in prvič tudi rap pesmi za mir, projekt, ki ga je podprla Mestna občina Ljubljana. Srednješolci so se veselili mentorstva Roka Trkaja.

Blejsko srečanje je globoko zasidrano v letni koledar PEN-ovih dogodkov in Slovenski center PEN ima zaradi njega čisto posebno mesto v Mednarodnem PEN-u. Ne le, da gre za izmenjavo književnosti, prevodov in mnenj, v nekaj dnevih sklenemo tudi mnoga nova poznanstva in širimo idejo odbora.

Blejsko srečanje je eno najpomembnejših aktivnosti slovenske kulturne diplomacije.

Za majhno organizacijsko ekipo je vedno bil in je še zmeraj velik delovni izziv. A ko se zbudimo v jutro po njem, vemo, da je bilo vredno. Biti med ljudmi, ki potujejo tisoče kilometrov in mesece pripravljajo prispevke za mir, je doživetje.

Predstavljajte si , da nas ni ne le 55 + 25. Predstavljajte si, da osem milijard ljudi, predstavljajte si, da vsi ljudje na svetu govorijo resnico in delajo za mir.

Oh, Lennon, zakaj je tvoja pesem samo pesem?

Tanja Tuma, predsednica SC PEN

55. Mednarodno srečanje pisateljev in pisateljic na Bledu, 16.–18. maj 2023 Tradicionalna okrogla miza Alpe-Jadran, vodi Janez Stergar

Poročilo: mag. Lidija Golc

Jezik, izobraževanje, osebna in etnična identifikacija

Jezik je dejavnik osebne in etnične identifikacije; o dvojezičnem izobraževanju na Koroškem (predšolska, šolska, univerzitetna), večjezične publikacije.

Jezik ni le sredstvo medsebojnega sporazumevanja, razmišljanja, vplivanja ali sistem znakov in pravil, temveč je tudi pomemben dejavnik osebne in etnične identifikacije. Usvajanje jezika je tudi oblikovanje vrednostnega in intelektualnega sveta, ki človeka določa kot pripadnika nekega naroda. Večjezičnost je sposobnost posameznega govorca ali skupine govornikov, da učinkovito komunicirajo v treh ali več jezikih, vedno pa je priložnost. Dvojezična predšolska izobrazba na Koroškem. Stanje dvojezičnih predšolskih izobraževalnih ustanov na Koroškem je heterogeno, ker ni bilo zvezne ali deželne zakonske ureditve in je bilo od presoje občin in lastne pobude narodne skupnosti odvisno, ali se bodo pripravile dvojezične ponudbe ali ne. Več jezikov znaš, več veljaš: Gimnazija za Slovence v Celovcu, (učni jezik samo slovenski), četrtna dijakov iz Slovenije, Višja šola za gospodarske poklice v Šentpetru, (učna jezika oba, mesečno se izmenjujeta), 75 % dijakov iz Slovenije, Trgovska akademija (enako), polovica iz Slovenije. Univerza v Celovcu, od njenega nastanka leta 1970 inštitut za slavistiko. Magistrski študij Čezmejne študije (t.i. program Cross Border). Odločitev o ukinitvi sprejeta mimo manjšine in brez politične razprave. Res namenjene dovolj skrbi ohranjanju in razvijanju študija slovenistike na Alpsko-jadranski univerzi v Celovcu? Aktualne raziskave: zbornik Večjezičnost kot priložnost, dr. Sabina Zorčič, Habitus, kapitali in identitete v sporazumevalnih praksah na avstrijskem Koroškem.

Spodaj navajam primere leposlovnih in strokovnih večjezičnih publikacij, ki dokazujejo in utemeljujejo pomen jezika za izobraževanje ter osebno in etnično identifikacijo.

Anderland/Druga dežela, lirika, proza, fotografije, Karin Prucha, prev. Ivana Kampuš, Wolf verlag, 2020.

Dvojezična predšolska izobrazba na Koroškem/Zweisprachige Elementarbildung in Karnten, Karl Hren, Mohorjeva Celovec, 2022.

Ko so na posest prišle policijske enote/Als die Polizeieinheiten zum Hof kamenn, v spomin na koroškoslovenske žrtve nacističnega preganjanja iz občine Železna Kapla-Bela, Brigitte Entner, Drava, 2021.

Ljubljana skoz moja očala. Ljubljana skaus aukole moje. Dušan Mukič. Zveza Slovencev na Madžarskem, 2022.

Manifesto Alpe Adria, n.–it.–sl, PEN, 2020.

Marnvam po domače, živi narečni besednjak slovenskega govora v zgornjem Rožu, zbral in uredil Franz Kattinig, Mohorjeva Celovec, SNI Urban Jarnik, Celovec, 2017.

Mijalca majalca, ziljska basen, Maria Bartoloth, Urban Jarnik, Mohorjeva, SPD Zila, 2021.

Na Mačah smo doma, In Matschah sind wir zu Hause, Tomi Partl, Mohorjeva 2021.

Pasje kvatre, Hundsjahre, dnevniški zapisi iz pregnanstva 1942–1943, uredila Brigitte Entner in Valentin Sima, sl.–n., Drava, 2021.

Pingualuenca, ki jo nie bluo, Andreina Trusgnach Cekova, Založništvo tržaškega tiska 2022.

Večjezičnost kot priložnost. Mehrsprachigkeit, Identität und Bildung. Magdalena Angerer – Pitschko, Vladimir Wakounig. (Hrsg). Leipziger Universitätverlag, 2022.

Več jezikov znaš, več veljaš. Intervju z dr. Sabino Zorčič o raziskavi med dijaki dvojezičnih šol. Novice, Celovec, 15, 21. april 2023.

Zilščə pušəłč, Maria Bartoloth, Mohorjeva Celovec, 2015.

Živeti mejo, Slovenski slavistični kongres, Trst, uredil dr. Miran Košuta. Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 2007.

PISANJE IN RAPANJE ZA MIR

Letošnjim esejem se je pridružilo rapanje in tako je 18. maja pred Mestno hišo v Ljubljani potekalo Pisanje in rapanje za mir.

Žirija v sestavi mag. Lidija Golc, dr. Bogomila Kravos in Maja Ferjančič je sprejela odločitev, da nagrado za najboljša srednješolska eseje prejmeta Teja Jezeršek in Hamza Draganović.

Najboljši rapi so se zvrstili:

1. mesto: Zoja Sok
2. mesto: Tinkara Pajk
3. mesto: Anika Gačnik Rituper in Gaja Gogala

Dogodek je vodila odlična Pia Prezelj.

Posebna zahvala gre Mestni občini Ljubljana in pa seveda Roku Trkaju, ki je vodil mlade talente.

Foto: Nik Rován

Mir v nemiru

Napisala: **Teja Jezeršek**, dijakinja 1.letnika Gimnazije Škofja Loka, pod mentorstvom ga. Tatjane Žagar

Mir. Vsi si ga želimo. Ljudje molijo za mir, pišejo za mir, hrepenijo po njem. Pa sploh vemo kaj je? Definicija pravi, da mir opisuje družbo ali razmerje, ki operira harmonično in brez nasilnega konflikta. Da je to obstoj zdravih mednarodnih odnosov, socialne in ekonomske varnosti ter politične poštenosti. Je res to prava definicija?

Čeprav je v njej nekaj resnice, se mi ne zdi, da zadene bistvo. Mislim, da obstajata notranji in zunanji mir. Notranji je vsekakor najpomembnejši, saj je ta občutek nekaj, kar iščemo vsi. Rečemo, da je mir občutek sreče, varnosti in spokojnosti, nekakšnega zadovoljstva in veselja. Pa je ta občutek povezan z zunanjim svetom? Zunanjim mirom? Zagotovo. Kako si lahko miren, če te je iz dneva v dan strah za svoje življenje, za življenje svoje družine in prijateljev? Kako si lahko miren, ko v časopisih bereš o vojnah, ki se nam odvijajo pred očmi? Kako si lahko miren, medtem ko profesorica zgodovine z največjim veseljem primerja čas pred prvo in drugo svetovno vojno z današnjim? Ni mogoče. Vsi ti dogodki nam povzročajo nemir, a to še ne pomeni, da je prav, da se od njih oddaljimo, o njih ne razmišljamo ali se celo pretvarjamo, da ni tako hudo.

Pomembno je, da se zavedamo dogajanja po svetu in da se ne slepimo pred realnostjo. Čeprav bi vsi včasih raje živeli v pravljici, je stik z realnostjo nujno potreben, kajti nobena pravljica ni povsem pravljica. V vseh obstajajo pošasti, zlobne čarovnice in temačni gozdovi. In ko se enkrat zapremo v neko svojo pravljico, se tudi v njej hitro najdejo problemi. Nevede se kot don Kihot podamo v spopad z mlino na veter. Rekli boste: »Ah, don Kihot je bil nor.« Ampak to se res dogaja. Medtem ko se odvijajo vojne v Ukrajini, Sudanu, Jemnu, Ugandi, Nigru in še kje, se moderni človek ukvarja z ugankami: »Kaj je ženska?«, »Katera rasa je najpomembnejša?«, »Je istospolnost lahko sprejemljiva?«, »Katera vera je prava?« ... Sami si ustvarjamo probleme, ki sploh niso potrebni. Zakaj ne bi začeli spoštovati odločitve drugih, sprejemati razlik in iskati podobnosti? Ne glede na barvo ali prepričanje smo vsi ljudje in vsi iščemo svoj mir.

V tem razvitem svetu pa ga težko najdemo. Hitimo skozi dneve, kot da nam gori za petami. Opravljamo vsakodnevne opravke, ki niso preveč zanimivi, brezvoljno hodimo skozi siva betonska mesta in se z muko prebijamo skozi življenje. Ob vsem tem pa se nehote primerjamo s filmskimi liki, ki, kot se zdi, nimajo nikoli domače naloge, in osebami, ki imajo, po našem mnenju popolna življenja. Popolno postavo, popolne ocene, popolne prijatelje ... Primerjava pa nikoli ni zdrava. Postanemo negotovi in zgubljeni. V vsem tem hitro izgubimo smisel. V današnjem svetu sta depresija in motnje hranjenja pogoste. Kako si potem lahko miren? Kako si lahko miren, ko veš, kako se počutijo tvoji prijatelji, a jim ne moreš pomagati?

Vse to spremlja bolečina, ki pa je navzkriž z mirom. Kako je torej možno, da so nekateri ljudje, ki živijo v res težkih razmerah, vseeno veseli? Ironično je, da ljudje sodobnega sveta mentalno bolj trpijo kot ljudje iz nerazvitih delov. A v bistvu je precej logično. Kot sem že omenila, vsi iščemo mir. Važno pa je kje in kako ga iščemo. V glavi imamo idejo popolnega miru, ki pa ne obstaja. Težko se sprijaznimo z dejstvom, da življenje ni potica. V tem duhu si iščemo popolnost. Prepričujemo se, da bomo srečni, ko bomo dovolj uspešni, dovolj priljubljeni, ko bomo imeli dovolj denarja, dovolj veliko hišo ... Problem pa je, da nikoli ne bo dovolj. Vedno bomo hoteli več. Ker zraven garaže potrebujemo še hišo polno rož, vilo na morju in vikend v gorah ... (prosto po A. Smolar – Kravata).

Miru ne najdemo, ker ga iščemo na napačnih mestih. Ne skriva se v materialnih dobrinah, temveč v toplem objemu, iskrenem pogledu, otroškem smehu, vonju travniških cvetlic, ptičjem petju ... Mir je v hvaležnosti in sposobnosti gledanja s srcem. Kar gledaš, moraš gledati s srcem, bistvo je očem nevidno (Antoine de Saint-Exupéry – Mali princ).

S tem seveda ne moremo ustaviti vojne, lakote ali globalnega segrevanja, a na srečo ni jasne meje med mirom in vojno. Ni vse črno – belo, ampak je v petdesetih odtenkih sive. Krivice se dogajajo in se bodo vedno dogajale. Naša naloga pa je, da to sprejmemo, in storimo vse, kar je v naši moči, da smo protiutež tej negativni. Odpremo vrata osebi za nami, se nasmehnemo sosedu, poslušamo človeka v stiski. Z majhnimi dejanji ljubezni lahko prinesemo mir sebi in drugim. Ne moremo ustvariti raja na zemlji, lahko pa za sabo pustimo svet za spoznanje lepšega, kot smo ga prejeli (prosto po Baden Powllu).

UTEMELJITEV ŽIRIJE

Avtorica se v svojem eseju sprašuje, kaj je mir, zastavlja si retorična vprašanja na katera si odgovarja z notranjim monologom. Ugotavlja, da obstajata notranji in zunanji mir in da se ne smemo slepiti pred realnostjo. Dijakinja navaja vojna žarišča in razmisleke Don Kihota, Malega Princa in Adija Smolarja. »Prepričujemo se, da bomo srečni, ko bomo dovolj uspešni, dovolj priljubljeni, ko bomo imeli dovolj denarja, dovolj veliko hišo ... Problem pa je, da nikoli ne bo dovolj.« Piska svari pred nevarno željo posameznika po popolnosti.

Esej ustreza izhodiščni temi in jo upovedi izvirno in zanimivo. Jezik, slog in zgradba ustrezajo normi, notranja in zunanja členitev sta usklajeni.

Žirijo je prepričala tekoča, subtilna misel dijakinje o svetu, ki ga pozna in ki ga večče reflektira.

Umetnost – večna borka za mir

Napisal: **Hamza Draganović**, dijak 3. letnika Ekonomske šole Novo mesto, pod mentorstvom ga. Mojce Radešček

Mir in vojna ... ah, besedi, o katerih govori in razpravlja cel svet. To sta dve ekstremni človeški izkušnji, ki sta zelo tesno povezani. Brez miru bi vojna postala stalna usoda človeštva, in brez vojne ne bi bilo niti potrebe po miru.

Nekateri ljudje trdijo, da vojna prinaša spremembe in napredek, vendar pa moramo vedeti, da vojna in nasilje prinašata smrt, trpljenje in uničenje, medtem ko mir in sodelovanje ustvarjata harmoničen in usklajen svet. Vojna je neobvladljiva in nenadzorovana sila, težka izkušnja, ki zaradi svoje uničujoče in nasilne narave prinaša ogromne žrtve, tako fizične kot psihične. Odvisna je od različnih dejavnikov, kot so ideologije, politični interesi, tradicija in vera, vendar pa se ljudje začnejo boriti, ko izgubijo občutek varnosti, zavedajoč se, da jim grozi vojna. Ne vem, kako bi jo še opredelil, a zagotovo vem, da si svet tega ne želi. Edino, kar si resnično želimo, je mir. Kje se konča mir in začne vojna, je vprašanje, na katero ni jasnega odgovora, saj lahko sosednje države živijo v sožitju in miru, vendar so v državi še vedno odprta sporna vprašanja, ki lahko vsak trenutek prerastejo v konflikt. Zato je pomembno ustvariti pogoje za dolgoročno ohranjanje miru.

Včasih se vprašam, kaj sploh je mir. A je to mogoče le odsotnost vojne ali pa je stanje harmonije, v katerem ljudje ne le prenašajo drug drugega, ampak tudi spoštujejo drug drugega kot človeška bitja? Zame je mir ena najpomembnejših in ključnih vrednot in želja človeštva že od nekdaj, saj prinaša varnost, svobodo, stabilnost in blaginjo v družbi. Je močan temelj družbene organizacije in napredka ter je povezan z različnimi odnosi. Kaj je potem treba storiti, da bi mir preglasil vojno? Vprašanje ter sama preobrazba nista lahki in enostavni, a umetnost bi lahko bila ena izmed ključnih orodij za doseg tega cilja.

Menim, da je ravno umetnost eden najboljših načinov za preobrazbo našega načina razmišljanja, saj deluje na podzavestni ravni, namreč podzavestno dojemanje sveta okoli nas je zelo pomembno za odnose z drugimi in ustvarjanje družbene harmonije ter enotnosti. Umetnost močno vpliva na človeka, zlahka vzbuja pozitivna čustva ter navdihuje in spodbuja kritičen razmislek o svetu okoli nas. Ima moč preseganja jezikovnih in kulturnih meja ter združevanja ljudi iz različnih delov sveta. Lahko odraža in predstavlja univerzalne vrednote, kot so ljubezen, sočutje, lepota, odpuščanje in mir. Pri umetnosti gre za nekaj več kot le estetiko, gre za izražanje čustev in resničnosti, ki nam omogoča negovati družbene vrednote.

Umetniška dela lahko spodbujajo kritično mišljenje, ozaveščajo ljudi o družbenih problemih ter pozivajo k empatiji in solidarnosti. Risba, pesem, roman, slika, ples ali gledališka predstava je samo nekaj od tisočerihi umetniških načinov in poti, ki lahko razkrijejo resnico človeškega obstoja in vrednot ter tako preusmerijo človekova razmišljanja v smeri miru. Vendar, da bi umetnost lahko presegla samo umetniško izražanje, se morajo ljudje naučiti tudi pozitivnih vrednotah, ki jih umetnost promovira in spodbuja. Umetnost lahko zagovarja mir, vendar mir ni vedno pozitivno stanje. Gre za zelo zapleten odnos med subjekti, zato morajo umetniki delovati skupaj z ljudmi, ki si prizadevajo za svetovni mir. Pomemben je tudi umetniški dostop do svetovnega trga, saj lahko le na mednarodni ravni umetniki dosežejo pomemben vpliv.

Vsi vemo, kako so se umetniki v preteklosti soočali z vojno ter izražali upanje in željo po miru. Dobro znana sta Pablo Picasso z delom Guernica, ki predstavlja grozote državljanske vojne v Španiji, in John Lennon s pesmijo Imagine, ki poziva k brezmejnosti sveta brez vojn, religije in držav. Še danes je kar nekaj umetniških del osredotočenih na temo miru. Na primer danes, med vojno v Ukrajini, se dogaja isto.

Mnogi umetniki na ulicah svojih držav rišejo številne grafite in risbe z motivom prekinitve vojne v Ukrajini. Tako je bilo ne tako dolgo nazaj, ko so bile vojne v Palestini in drugih arabskih državah. Žal nekatere še trajajo, so pa dosegle vsaj to, da mlade generacije, ki bodo jutri vodile ta svet, vedo, da vojne nikoli niso prinesle nič koristnega.

Na koncu bi rad le še poudaril, da umetnost sama po sebi ne more doseči miru, je pa pomemben dejavnik, ki lahko vpliva na zavedanje družbe o pomenu miru. Pomembnejše pa je, da se vsak posameznik zaveda, da ima prihodnost v svojih rokah in da lahko prispeva k doseganju miru. Vsakemu od nas je na voljo veliko orodij, ki lahko znatno izboljšajo svetovne razmere.

UTEMELJITEV ŽIRIJE

Dijak razloži antagonizem vojne in miru, kot ekstremni a povezani izkušnji. »Pomembno je ustvariti pogoje za dolgoročno ohranjanje miru.« Mir izpostavi kot eno ključnih vrednot človeštva, saj prinaša »varnost, svobodo, stabilnost in blaginjo v družbi«. Ob spraševanju, kaj naj storimo, da bo mir preglasil vojno, ugotovi, da je umetnost eno ključnih orodij za doseg tega cilja. Avtor pride do spoznanja, da gre pri umetnosti za več kot le estetiko, gre za izražanje čustev, odražanje resničnosti, kar nam omogoča negovanje družbenih vrednot.

Umetniki naj po avtorjevem mnenju sodelujejo med seboj in z ljudmi, ki si prizadevajo za svetovni mir. Pisec navaja pomen Pabla Picassa in Johna Lennona, grozote vojne v Ukrajini in Palestini. Esej zaključi z mislijo, da smo za mir pomembni tudi posamezniki. Besedilo je povezano z izhodiščno temo, dijak jo razloži, misli poveže in ovrednoti. Ubeseditev je izvirna in zanimiva, jezikovno pravilna in slogovno vešča. Besedilo je koherentno in dokazuje, da lahko tudi kratki eseji literarno nadarjeno upovedijo naslovno tematiko.

**Salil Tripathi, član upravnega odbora
Mednarodnega PEN-a, Ameriški PEN**

UMETNA INTELIGENCA IN SVOBODA GOVORA

Avtor: Markus Winkler

Pred časom je Greg Lemoine, višji znanstvenik pri Googlu, ki je sodeloval pri projektu umetne inteligence, imenovanem LaMDA (Language Model for Dialogue Applications), podal presenetljivo trditev. Dejal je, da je "entiteta", s katero je komuniciral, "čuteča". Biti čuteč pomeni, da je sposoben čutiti, imeti čustveno povezavo, sprejemati odločitve na podlagi vrednot. To je znak inteligence, ki nas loči od drugih bitij in neživih predmetov. Neobstoječa tehnološka stvaritev lahko čuti, razmišlja in se čustveno odziva, je bil prepričan. Google ga je takoj umaknil iz projekta in takrat je zapustil podjetje.

Zagovorniki vseh tehnologij - od genskega spreminjanja do jedrske energije, interneta in celo nadzora trdijo, da je vse, kar proizvajajo in izumljajo, namenjeno višjemu dobremu, pri čemer poudarjajo učinkovitost, ne pa tudi cene. Prihranek časa, prihranek denarja, omogočanje ljudem, da opravljajo bolj zanimivo delo, in tako naprej. Zato je pred časom Timnit Gebru, ena od vodilnih inovatork in premišljevalk na področju umetne inteligence, objavila opozorilo raziskovalcem umetne inteligence o nevarnostih pomanjkanja raznolikosti v njihovi skupnosti.

Dejala je, da izražanje drugačnih stališč ni tolerirano in da se drugačne izsledki ne jemljejo resno. Povedala je, da je v skupnosti umetne inteligence zaskrbljena zaradi miselnosti skupine, njene zaprtosti in arogance. Skupnost misli, da je nadvse inteligentna, sestavljena iz mojstrov vesolja, ki lahko praktično ukazujejo, kako lahko stroj, ki ga ustvarijo, razmišlja. To je po njenem mnenju napuh. Tudi ona je zapustila Google, potem ko so ji zavrnilo dovoljenje za objavo akademskega članka, v katerem je podvomila o temeljnih predpostavkah, na katerih je zgrajena sfera umetne inteligence. "Big Tech ne bo popravil umetne inteligence," je dejala. To moramo storiti mi.

V začetku tega meseca je Geoffrey Hinton, pionirski znanstvenik na področju umetne inteligence je leta 2012 z dvema študentoma v Torontu ustvaril tehnologijo, ki je postala temelj sistemov umetne inteligence, opozoril na nevarnost, v katero gre svet. Intenziven konkurenčen tempo narekuje generativne, vseprisotne izdelke umetne inteligence, kot je ChatGPT. Zaskrbljen je odstopil s položaja pri Googlu. Povedal je, da je odšel, ker je želel svobodno govoriti o tveganjih, ki jih predstavlja umetna inteligenca. Obžaluje, kar je razvil. "Tolažim se z običajnim izgovorom: če tega ne bi storil jaz, bi to storil kdo drug," je Hinton povedal za New York Times.

Toda njegova preobrazba je ključni trenutek - skoraj tako, kot da bi se Viktor odrekel Frankensteinu, ker je bitje preveč grdo. Primerjava se seveda tu konča. Res je, od izobraževanja, zdravstva, odkrivanja zdravil, učinkovitega razporejanja omejenih virov ter napovedovanja izidov in tudi poti negotovih dogodkov obstaja nešteto benignih, vsakdanjih aplikacij, kjer je umetna inteligenca lahko dobra sila. Lahko nam odvzame dolgočasna opravila, da lahko razmišljamo, slikamo, pišemo poezijo in fantaziramo.

Vendar se za trenutek ustavite - kajti prav to je tisto, kar se oglašuje za UI - da lahko razmišlja namesto nas, da lahko odloča v našem imenu. Posledice takega prenosa so lahko včasih pozitivne: kdo med nami rad izpolnjuje davčne obrazce ali bere drobni tisk v najemnih pogodbah? Lahko pa so tudi katastrofalne, ko subjekt brez moralnih temeljev sprejema odločitve, ki so "učinkovite", vendar morda niso pravične. To ima lahko resne posledice za človekove pravice, veljavnost prava in pravičnosti, poštenost, pravičnost in pravno državo. Lahko spodkopava demokracije, na slabše ruši družbene hierarhije, daje močnejšim moč in šibkejšim slabost ter širi dezinformacije in napačne informacije.

Jonathan Swift je leta 1710, veliko pred internetom, zapisal: "Laž leti, resnica pa ji sledi, tako da je, ko se ljudje želijo ozavediti, že prepozno; šale je konec, zgodba pa je dosegla svoj učinek."

Obstajajo tudi neposredna tveganja, kot je izguba delovnih mest – to se že dogaja, saj podjetja, kot so IBM in druga, pravijo, da ljudi nadomeščajo s stroji. To samo po sebi ni nič novega; že iz časov Ludditov vemo, da delavci ne marajo novih tehnologij, ki bi lahko povečale učinkovitost, vendar bi lahko motile znano obliko delovnega procesa. Vendar ne gre za razbijanje strojev, temveč za reševanje civilizacije. Naj predstavim nekaj misli o tveganjih za človeštvo.

Umetna inteligenca ustvarja iluzijo jasnega pomena, saj lahko elegantno uporablja besede in slike, ne da bi razumela misel, ki stoji za njimi. Kot pameten šestnajstletnik ponuja bridke in hitre odgovore, vendar nima modrosti in znanja, da bi se odločil, ali je to vredno povedati, ali je to koristno, ali je to resnica, ali so to zgolj dejstva. Zagotavlja dokaze z besedami "učenjaki pravijo", vendar vpraša bota – kateri učenjak – in algoritem si včasih dokaze izmisli.

V fiziki nas je Isaac Newton naučil, da ima vsaka akcija enako in nasprotno reakcijo. Vendar smo razvili zakone in moralno moč, ki zagotavlja, da ne zapademo v vrsto vesolja, kjer se zadovoljimo z načelom oko za oko. Kot je dejal Gandhi v Attenboroughvem filmu, je tako vesolje samo slepo.

V biologiji nas je Herbert Spencer naučil teorije o preživetju najmočnejšega – in Hobbes je človeško življenje celo označil za kratko, grdo in brutalno. Zato smo imeli moralo, ki je zagotavljala, da preživetje močnejšega ne pomeni, da bodo šibki umrli, in da bodo krotki preživel, tudi če ne bodo podedovali zemlje, zahvaljujoč varnostnim mrežam v obliki sistemov socialne varnosti.

Na področju kemije sta nam Enrico Fermi in Marie Curie pokazala reakcije v laboratoriju in nam predstavila, kaj lahko naredi sevanje in kje se nahaja energija v elektronu; za razumevanje, da vse kemijske reakcije niso eksplozivne, so bili potrebni zakoni, ki so jih ponovno oblikovali moški in ženske, in ko so se posamezne snovi uporabile za izdelavo orožja, smo napisali pogodbe, ki so ga prepovedale, in ljudi, kot je bil Frans van Anraat, zaradi dogodkov v Halabdi poslali v zapor.

Hinton je opozoril: "Težko si predstavljamo, kako bi lahko slabim ljudem preprečili, da bi umetno inteligenco uporabili za slabe stvari." Potem ko je OpenAI marca izdal ChatGPT, je skoraj tisoč raziskovalcev podpisalo peticijo, v kateri so pozvali k šestmesečnemu moratoriju na razvoj novih sistemov, saj tehnologije umetne inteligence predstavljajo "resno tveganje za družbo in človeštvo." Kasneje je na tveganja umetne inteligence opozorilo Združenje za napredek umetne inteligence, med podpisniki pa je bil tudi glavni direktor znanstvenega razvoja pri Microsoftu, ki je sodeloval pri razvoju Binga, Microsoftovega iskalnika.

Verjemite, to ni samo pritožba nad Googlom, IBM-om ali Microsoftom. Pri razvoju orodij umetne inteligence napredujejo tudi druga podjetja iz manj transparentnih družb, zlasti Kitajske, Rusije in podjetij, ki so tehnološko spretna, vendar imajo manj omejitev, ki bi urejale tehnologijo, na primer iz Izraela. Spomnimo se na škandal Pegasus/NSO. Google, OpenAI in druga podjetja gradijo nevronske mreže, ki temeljijo na hitrem razumevanju velikih količin digitalnih besedil, jih hitro obdelujejo ter podajajo sklepe na podlagi korelacij.

Vendar pa, kot ve vsakdo z osnovnim znanjem statistike, korelacija ne pomeni vzročnosti. Če se vsak ponedeljek valovi umaknejo in borzni trgi rastejo, to še ne pomeni, da bodo trgi vsakič, ko se valovi umaknejo, rasli ali da je tisti dan ponedeljek, kadar se valovi umaknejo in trgi rastejo. Razlog za to je, da smo ljudje sposobni razumeti razliko med nečim, kar kaže na ujemanje ena z ena, in ugotoviti, ali se nekaj zgodi zaradi nečesa, kar se je zgodilo pred tem – ali pa sta v resnici nepovezana.

Ljudje smo od nekdaj imeli nadzor nad tehnologijo, vendar so v zadnjem času sistemi postali zmogljivejši, in kar se zdi smešno danes, pozneje morda ne bo več smešno. ChatGPT lahko zmanipulira celo prekaljenega, ciničnega novinarja.

Avtor: Tickka Kao

Lahko pa tudi prisili k napačnim odločitvam: Kevin Roose, kolumnist časopisa The New York Times, se je dve uri pogovarjal z Bingovim klepetalnikom, ki mu je povedal, da se imenuje Sydney. "Sydney" mu je povedala, da goji čustva do njega, in ga celo spodbujala, naj zapusti ženo. Roose je vedel, kdaj naj preneha. Toda ali bi se vsi ustavili?

In zlahka se lahko kaj ponesreči. ChatGPT sem na primer vprašal, kdo sem, in hitro in v popolni slovnici je pripravil kratke biografske podatke, na katere bi bil ponosen - imenoval me je Fulbrightov štipendist, diplomant kolidža svetega Štefana v Delhiju in diplomant Oxforda. Nič od tega ni res; imel sem še eno štipendijo; diplomiral sem na drugem kolidžu v Bombaju; in sem absolvent ameriškega kolidža Ivy League. Nič hudega. Toda hitra avtoriteta, s katero se je AI odzvala, me je spodbudila k razmišljanju - če lahko pridobi tako osnovna dejstva, ki jih je mogoče zlahka preveriti in za katera vem, da so napačna, kaj se zgodi, ko vprašam ChatGPT o nečem, česar ne poznam?

Če bi se depresiven posameznik nemočno obrnil na chatbota in ga vprašal, kako naj konča svoje življenje, ali bi mu bot povedal, kje v stanovanju so uspavalne tablete in koliko bi mu jih pomagalo končati življenje? Ali bi opozoril reševalno službo, da bi mu lahko priskočili na pomoč? Če zdravnik pacientu predpiše določeno zdravljenje in se bot s tem ne strinja, ali bi zavarovalnica podprla zdravnika ali bota? Ali bi bolniku zavrnili zdravljenje? Če banka še naprej zavrača stanovanjska posojila temnopoltim prosilcem, ker bot predvideva, da je verjetnost neplačila pri temnopoltih posojilojemalcih večja, ali bi lahko človeška presoja prevladala nad njo? In če se to zgodi, in če posojilojemalci zaradi splošnih gospodarskih razmer ne bodo poravnali svojih obveznosti, kdo bo za to kriv? Če se bodo ljudje, ki ne zaupajo več medijem, v družbi, v kateri vladajo razprtije, obrnili na bote, da bi dobili poročilo o resnični zgodovini, kakšne informacije bodo dobili? Bo v Mjanmaru to propaganda vojske ali analiza iz poročil organizacije Human Rights Watch? Ali me bo bot pri poskusu razumevanja okoliščin, ki so pripeljale do tega, kar Miša Glenny imenuje "padec Jugoslavije", popeljal v leto 1389? Na most v Mostarju? Ali v Gazimestanov govor, v katerem je Slobodan Milošević dejal: "nihče vas ne sme pretepati"?

V Indiji, kjer sem se rodil, se uradni učbeniki prepisujejo, da bi odstranili sklicevanja na muslimanske vladarje in sinkretično kulturo Indije. V enem od učbenikov je bilo celo napačno zapisano, da je Mahatma Gandhi umrl zaradi samomora. Dejansko ga je umoril hindujski nacionalist. Kakšne informacije bi bot zagotovil v prihodnosti, ko bodo učbeniki na novo napisani in ko bodo priljubljeni filmi iz včerajšnjih zlobnežev naredili današnje junake? V nekaterih delih Indije Godse, Gandijev morilec, velja za junaka. V eni od zveznih držav so po njem za kratek čas poimenovali celo most.

Avtor: Andrea de Santis

Kako naj umetna inteligenca loči resnico od laži?

Leta 1987 sem v Bombaju srečal Salmana Rushdieja in se z njim pogovarjal o njegovem "prihajajočem" romanu, ki je bil seveda Satanski stihi. Vprašal sem ga, o čem govori knjiga, in odgovoril mi je: "Govori o angelih in hudičih ter o tem, kako težko je uveljaviti ideje o morali v svetu, ki je postal tako negotov, da se je težko dogovoriti o tem, kaj se dogaja. Ko se ne moremo dogovoriti o opisu resničnosti, se je zelo težko dogovoriti o tem, ali je ta resničnost dobra ali zla, pravilna ali napačna. Ko ne moremo reči, za kaj pravzaprav gre, je od tega težko preiti k etičnemu stališču. Angeli in hudiči postajajo zamenljive ideje. Ena od stvari, ki se pri tem zgodi, je, da ima tisto, kar naj bi bilo angelsko, pogosto katastrofalne posledice, in tisto, kar naj bi bilo demonsko, je pogosto nekaj, s čimer je treba sočustvovati. To je poskus, da bi se spoprijeli z občutkom razpadajočega moralnega tkiva ali vsaj s potrebo po rekonstrukciji starih preprostosti."

Hinton je dejal, da govori iz ozkih okvirov tehnologije: "Poglejte, kako je bilo pred petimi leti in kako je zdaj," je dejal o tehnologiji umetne inteligence. "Vzemite razliko in jo razširite naprej. To je strašljivo." Emily Bell, nekdanja urednica časopisa Guardian, pravi: "Platforma, ki lahko posnema človeško pisanje brez zavezanosti resnici, je darilo za tiste, ki imajo koristi od dezinformacij. Takoj jo moramo začeti regulirati."

Konkurenčni pritiski silijo podjetja k hitremu ukrepanju, da bi ostala pred tekmeci. Ko je Microsoft začel uporabljati Bing, Google ni imel druge možnosti, kot da hitro uvede podobno tehnologijo. Slike in videoposnetki globokih ponaredkov/deepfake se bodo širili. Videti bodo zrnati in pristni. Na spletu kroži videoposnetek, v katerem Joe Biden govori o istospolnih razmerjih. Obraz je njegov, glas je njegov, zveni kot on, vendar so besede groba homofobija. Če bi ga predvajali nič hudega slutečemu občinstvu, bi homofobi mislili, da imajo zdaj v Beli hiši zaveznika. Besedila, ki so videti pristna, so zavedla celo strokovnjake - spomnite se na ponarejene Hitlerjeve dnevnike izpred ene generacije. Internet omogoča hitro pripravo takšnih dokumentov. In kaj lahko v imenu ohranjanja fizičnega prostora in digitalizacije za lažji dostop vladi s slabimi nameni prepreči, da bi izbrisala arhivske zapise?

In če se odvzame vse več delovnih mest, ker so to "težka dela", kaj se zgodi z nastajajočim podrazredom brez zaposlitve? Ali bodo vsi gledali Netflix? Kdo jih bo plačeval? Kdo bo snemal filme pri Netflixu? Navsezadnje je eden od razlogov za stavko scenaristov v Ameriki zaskrbljenost zaradi uporabe tehnologij umetne inteligence za ustvarjanje scenarijev.

Tehnologija se iz velikih količin analiziranih podatkov nauči nepričakovanega vedenja. Ko ti sistemi izvajajo kode in jih ne le ustvarjajo, sistem verjame, da je vsemogočen. Morda bo podobno kot superračunalnik HAL iz romana Arthurja C. Clarkea, ki ga je Stanley Kubrick predelal v film 2001: Vesoljska odiseja, prevzel nadzor od kapitana Bowmana, ker je misija preveč pomembna, da bi jo lahko zaupali ljudem? Ko je Airbus uvedel tehnologijo "fly-by-wire", je bila šala, da bo v prihodnosti v pilotski kabini prostor za pilota in psa. Pilot bo hranil psa, pes pa bo ugriznil pilota, če se bo dotaknil krmil. Naslednji korak bi bilo avtomatizirano robotsko orožje ubijalec, ki bi ga določil niz kod, in sicer iz stroja, oddaljenega na tisoče kilometrov, morda celo v vesolju. Računalnik, ki bi programiral trgovanje z umetno inteligenco, bi lahko špekuliral s kmetijsko proizvodnjo nekega pridelka, izkrivljal cene tako, da bi jih zvišal, s čimer bi stradali milijoni, ki bi postali begunci, podpihovali bi nacionalistično blaznost in podžigali prihodnje konflikte.

Znanstveniki morajo sodelovati pri raziskavah in se pogovarjati s filozofi, odvetniki za človekove pravice, zainteresiranimi stranmi, akademiki - z drugimi besedami, z ljudmi zunaj svojih laboratorijev - in jim prisluhniti. Tisti, ki dvomijo, niso ludisti. Hočejo dobro tehnologijo. Razširjanje tehnologije brez razumevanja vseh posledic je pogubno.

Robert Oppenheimer, ki je vodil ameriška prizadevanja za izdelavo atomske bombe, je nekoč dejal: "Ko vidiš nekaj, kar je tehnično dobro, se tega loti in to naredi." Toda, kot kaže igra Michaela Frayna København, srečanje med Neilsom Bohrom in Wernerjem Heisenbergom leta 1941, vprašanje, ali izdelati orožje za množično uničevanje ali ne, nikoli ni enostavno. Jedrska energija se je začela zelo obetavno, od prvih Fermijevih poskusov do Einsteinovih teorij, Bohrove znanosti, Oppenheimerjeve praktične spretnosti in Heisenbergovih poskusov, da bi jo poustvaril v Nemčiji. Toda ali ga je Heisenberg skušal zgraditi ali odložiti? Ali se je prišel učiti od Bohra ali ga je svaril? Te stvari bodo ostale nepojasnene.

Ko je bil 16. julija 1945 priča prvi eksploziji jedrskega orožja v Novi Mehiki, se je Robertu Oppenheimerju v mislih porodil delček hindujskih svetih spisov: "Zdaj sem postal Smrt, uničevalec svetov." Oppenheimer se je spomnil Krišne, ki v Giti prevzema nešteto oblik, in svojo pripombo razložil takole: "Če bi na nebu naenkrat zasijalo tisoč sonc, bi bilo to podobno sijaju mogočnega."

Toda človek, ki se igra Boga, se ni nikoli dobro izkazal, ne glede na to, ali ste vernik ali ne, kajti bodisi Bog ne obstaja, če pa obstaja, kakšna je njegova korist, če uniči svet in vso njegovo lepoto?

Na področju umetne inteligence potrebujemo veliko več gotovosti, če ne želimo ostati obsojeni na ponavljanje preteklosti.

Človeški um nista le Gandhi in Mandela; celo Aung San Su Či, ki smo jo občudovali, se je izkazala za podpornico genocida. Družba, ki rodi Mozarta, rodi tudi Hitlerja; družba, ki rodi Liu Xiaoboja, rodi tudi Ši Džinpinga.

Zato potrebujemo sistem, ki temelji na pravilih. Vrednostna nevtralnost je nevarna.

Isaac Asimov je napisal ta pravila robotike, katerih veljavnost je pomembnejša kot kdaj koli prej.

Prvi zakon

Robot ne sme poškodovati človeka ali z neukrepanjem omogočiti, da bi se človeku zgodilo kaj slabega.

Drugi zakon

Robot mora ubogati ukaze, ki mu jih da človek, razen če so ti ukazi v nasprotju s prvim zakonom.

Tretji zakon

Robot mora varovati svoj obstoj, če to ni v nasprotju s prvim ali drugim zakonom.

Ničelni zakon

Robot ne sme škodovati človeštvu ali s svojim neukrepanjem omogočiti, da bi se človeštvu zgodilo kaj slabega.

O umetni inteligenci moramo razmišljati kot o novi obliki matrice ali Maye, iluzije, ki nas sili v vlogo v vesolju, nad katerim lahko izgubimo nadzor - ne zaradi vsakdanjih, a legitimnih skrbi glede avtorskih pravic, intelektualne lastnine ali prilaščanja našega dela. Ti so pomembni. Vendar je tu še večja civilizacijska bitka, ki jo moramo zmagati. In to lahko storimo, ker smo se pisatelji skozi zgodovino borili proti lažnim pripovedim; govorimo resnico, ne le dejstev; proti post-resnici se borimo z živimi izkušnjami, proti laži z dejstvi in proti iluzijam z resničnostjo. Morda smo nezanesljivi pripovedovalci, vendar navsezadnje zagovarjamo večne vrednote, kar nam omogoča, da razmišljamo, pišemo, slikamo in si predstavljamo. To je izziv, vreden nas kot pisateljev in ljudi, kot nam veva naša Temeljna listina.

(Govor na sestanku mednarodnega odbora Pisateljev in pisateljic za mir, 16. 5. 2023)

Iz angleščine prevedla Maja Ferjančič

Bosna in Hercegovina: Opustite predlog zakona o kaznivem dejanju obrekovanja

22. maj: Mednarodni PEN, PEN Bosna in Hercegovina ter 29 centrov PEN pozivajo parlament Republike Srbske, naj opusti spremembe kazenskega zakonika, ki bi uvedle stroge kazni za obrekovanje. Predlog zakona, ki je bil v prvi obravnavi sprejet 23. marca 2023, bo ponovno predložen parlamentu, ko se bo zaključilo 60-dnevno obdobje javnega posvetovanja.

Izjava se glasi:

"Izražamo globoko zaskrbljenost zaradi odobritve predloga zakona, ki želi v Republiki Srbski ponovno uvesti kaznivo dejanje obrekovanja, v prvem krogu. Predlagane določbe jasno kršijo pravico do svobode izražanja in bi imele zaviralen učinek na svobodo govora, medijske svoboščine in javno razpravo v Bosni in Hercegovini kot celoti.

Če bodo nejasno oblikovane spremembe kazenskega zakonika Republike Srbske sprejete, bodo za obrekovanje, žalitev in druge prekrške, povezane z zasebnostjo, veljale visoke denarne kazni v višini do 120.000 BAM (približno 61.000 EUR) - kar je do 64-kratnik povprečne mesečne plače. Razlaga, kaj je obrekovanje ali žalitev, bi bila arbitrarna in bi omogočala neupravičen pregon pisateljev in novinarjev. Predlagane spremembe predstavljajo veliko grožnjo ne le za tiste v Republiki Srbski, temveč za vse pisatelje, novinarje in državljane Bosne in Hercegovine, ne glede na meje. Tisti, ki ne bodo mogli plačati globe, bodo morda obsojeni na zaporno kazen, vsi, ki bodo spoznani za krive, pa bodo s kazensko evidenco težko našli zaposlitev.

Mednarodni PEN nasprotuje kazenskemu obrekovanju v vseh primerih. Kriminaliziranje obrekovanja javnih osebnosti ali zasebnikov je nesorazmeren in nepotreben odziv na potrebo po zaščiti ugleda. Vprašanja ugleda je treba obravnavati kot civilnopravne zadeve in morajo biti v skladu z mednarodnimi standardi človekovih pravic.

Obsojamo tudi verbalne in fizične napade na pisatelje in novinarje v Republiki Srbski, ki jih javni uslužbenci, vključno s predsednikom Republike Srbske Miloradom Dodikom, redno nadlegujejo in blatijo. Oblasti v Republiki Srbski pozivamo, naj preprečijo grožnje in nasilje nad pisatelji in novinarji ter jih zaščitijo, med drugim tako, da javno obsodijo vse grožnje, temeljito raziščejo vse primere in ustvarijo okolje, v katerem se lahko razvija svobodna javna razprava.

Načrti za ponovno uvedbo kaznivega dejanja obrekovanja v Republiki Srbski so velik korak nazaj in jih je treba nujno ustaviti. Pozorno bomo spremljali razmere, ki bi resno ogrozile pravico do svobode izražanja."

Podpisniki

Slovenski center PEN

Ženski odbor
Slovenskega centra PEN
www.mira.si

Dogodek in predavanje dr. Barbara Vodopivec

STOPILE SO V OSPREDJE. PIONIRKE GRADBENIŠTVA NA SLOVENSKEM**SONJA LAPAJNE OBLAK / CARMEN JEŽ GALA / DARINKA BATTELINO***Na gradbišču NUK, 1936, Ljubljana***Rotary klub Ljubljana NIKE** vas vabi na predavanje in druženje

z gostjo večera dr. Barbaro Vodopivec,

ki bo v sredo, **7. junija, ob 19. uri,****v Dvorani Center PEN, Tomšičeva 12 v Ljubljani.**

Ženske v gradbeništvu so se na Slovenskem začele uveljavljati v začetku 20. stoletja in so v naslednjih desetletjih pomembno sooblikovale podobo grajenega okolja pri nas. Predavanje predstavlja **tri pionirke** tega področja. Osupljive in prebojne poklicne dosežke izjemnih gradbenic bo predavanje obogatilo tudi z njihovimi življenjskimi zgodbami in širšo sliko položaja žensk na področju, ki je dolgo veljalo izključno za moško.

Maša Gala Klančar, predsednica RC Ljubljana NIKE

Pripravlja se

vseslovenski literarni festival
28. Slovenski dnevi knjige
in dogodek

Kako živa je in bo slovenščina

15. 6. 2023 od 14h - 15h
na vrtu DSP, Tomšičeva 12 v Ljubljani

Moderira: dr. Vesna Mikolič
z gosti: Mateja Eniko, Marko Jesenšek, Lenart J. Kučič, Nina Medved,
Vilma Purič, Andreja Žele.

Pogovor bo tekel o zakonu in zaščiti slovenščine, njeni uporabi v digitalnem okolju in medijih, odnosu do nje v zamejstvu, poučevanju slovenščine tujcev in prihodnosti.

Pot v deželo čudes se začne na Peronu čudes.

V sredo, 7. junija 2023, ob 18. uri
vas vabimo

v cirkuško dvorano Fuskabo
(Zavod Salesianum)
ob Ljubljani 36

na slikovit otvoritveni dogodek in novinarsko konferenco,

O festivalu 28. Slovenski dnevi knjige, o knjigah
pa tudi o čudesih, dolgih poteh, lepoti
in o tem, kako biti drug z drugim na najbolj globok način:

Dušan Merc, predsednik Društva slovenskih pisateljev
Luna J. Šribar in Nina Kokelj, vodji in snovalki festivala 28. Slovenski dnevi knjige
Boštjan Jamnik, vodja Skale
Nataša Konc Lorenzutti, predsednica
Sekcije Društva slovenskih pisateljev za otroško in mladinsko literaturo
Tina Popovič, vodja pisarne Ljubljane, Unescovega mesta literature

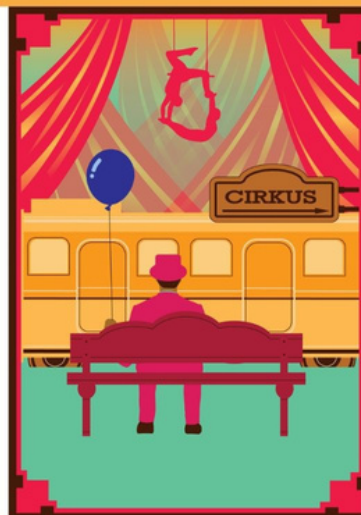
Umetelne cirkuške točke iz predstave Peron čudes:

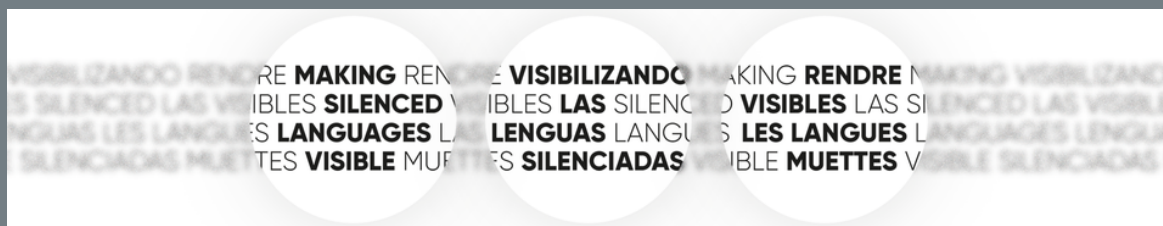
Mia Milošević Iglič
Pia Povšič Vesel
Ahmed Kullab

**28. Slovenski dnevi knjige
NA POTI V DEŽELO ČUDES**

Otvoritveni dogodek
in novinarska konferenca

Cirkuška dvorana Fuskabo,
ob Ljubljani 36
sreda, 7. junij, ob 18. uri

Vabljeni na srečanje odbora TRLC MAKING SILENCED LANGUAGES VISIBLE, ki bo potekalo 23. in 24. junija 2023. Potekalo bo virtualno prek Zooma, zato vas vabimo, da se do 20. junija prijavite in se udeležite srečanja.

Na srečanju bodo obravnavana tudi nekatera vprašanja, ki so se pojavila ob najnovejšem razvoju umetne inteligence in najnovejših tehnoloških orodij, pri čemer ne smemo pozabiti, kako pomembno je, da zaradi tehnološkega prepada med jeziki in jezikovnimi skupnostmi nikogar ne zapustimo.

Seveda ne smemo pozabiti, da so številni boji, ki smo jim danes priča v Ukrajini, Belorusiji, Turčiji, Indiji, Mjanmaru in številnih drugih državah, povezani tudi s pravico do življenja in izražanja lastnih jezikov proti asimilaciji in zanikanju s strani avtoritarnih režimov.

Vse te pobude smo pripravljeni deliti z vami in z veseljem pričakujemo, kaj centri počnejo v svojih državah in regijah. Zaradi programskih omejitev ne bomo imeli zasedanja "posodobitev za centre" - namesto tega vas vabimo, da pravočasno in učinkovito posredujete posodobljene dejavnosti vaših centrov - prosimo, preverite začasni dnevni red srečanja.

Da bi naredili zamolčane jezike vidne, so vsi potrebni in dobrodošli.

Prosim, da se pravočasno prijavite s klikom [TUKAJ](#).

Urtzi Urrutikoetxea

Predsednik Odbora za prevajanje in jezikovne pravice pri Mednarodnem združenju PEN

V okviru 55. mednarodnega srečanja pisateljev na Bledu se je odvil 10. festival literature **Obrazi miru**.

Dogodek VOJNA V UKRAJINI - GOVORIJO PISATELJI je vodila Olha Mukha s sogovorniki Iryno Starovoyt, Halyno Kruk in Vojkom Volkom. Nagovoril nas je ukrajinski veleposlanik Andrij Taran.

Festival Obrazi miru je letos potekal na kar šestih različnih lokacijah.
V Trzinu so se pod taktirko Toneta Peršaka zbrali
Germán Rojas, Teresa Cadete, Tienchi Martin in Hanan Awwad.

VSE NAJBOLJŠE, MARKO KRAVOS!

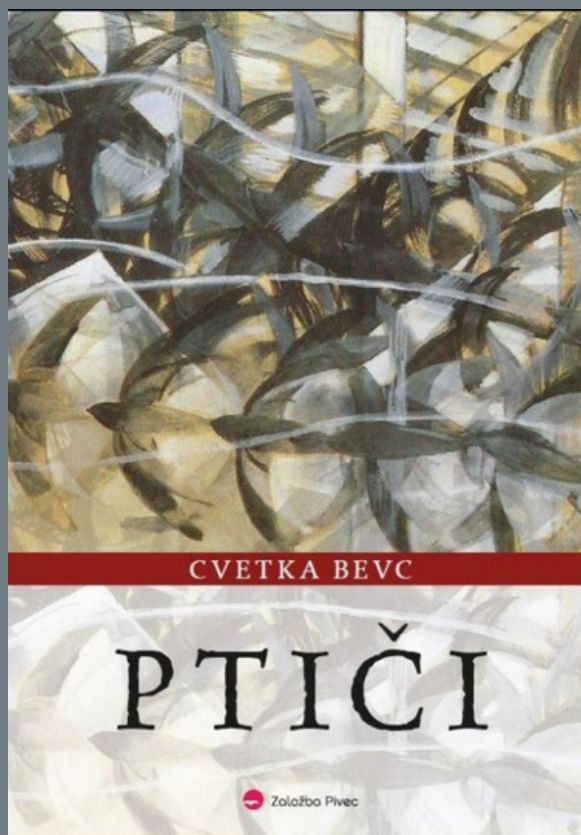
Bivši predsednik Slovenskega centra PEN, zamejski književnik Marko Kravos, ki vseskozi soustvarja kulturni utrip Trsta in Ljubljane, je 16. maja dopolnil 80 let. S svojim založniškim, pisateljskim in kulturnopolitičnim delom je pripomogel k razvoju slovenske besede in knjige v zahodnem delu slovenskega jezikovnega prostora, so pred leti zapisali v utemeljitvi Schwentnerjeve nagrade.

VIDEO

PROFIL

Gostja oddaje Profil je bila bivša predsednica Slovenskega centra PEN Ifigenija Simonović, pesnica, esejistka, prevajalka, umetniška oblikovalka gline in poslikanega pohištva, ki je pred kratkim praznovala 70. rojstni dan. Njen pesniški opus prepoznamo po tem, da je neločljivo povezan z življenjsko izkušnjo, bralke in bralci so ga vzeli za svojega tudi zato, ker je brezkompromisno iskren. Ob jubileju je izšlo več avtoričinih del, med njimi tudi pesniška zbirka Bi bila drevo in knjiga esejev Pisanje, žganje, iskanje. Ifigenija Simonović bo med drugim spregovorila tudi o travmatični izkušnji, ki jo je zaznamovala v otroštvu, in o tem, kako skuša drugim pomagati pri premagovanju travm in stisk.

VIDEO

CVETKA BEVC: Ptiči

Roman **Ptiči** obravnava problem nasilja v družini – tabuizirano temo, ki jo pogosto zanikajo tako žrtve kot nasilniki. Glavna junakinja, ki se po tragični izgubi staršev preseli v Celje, se sooča z moževo nasilnostjo, lastnimi strahovi in družbenimi omejitvami. V procesu iskanja notranje moči, odkriva tudi svojo ljubezen do ptic. Zgodba je psihološko poglobljena in učinkovito gradi suspenz, hkrati s pronicljivo družbeno kritiko. Avtorica nas popelje na težko potovanje skozi življenje junakinje, ki se bori z nasiljem in bolečino, a obenem zmore najti upanje in radost v majhnih stvareh. Ptice so nosilke dogajanja, liki romana in hkrati drobni opazovalci. V sebi skrivajo mnogo modrosti in glavni junakinji Pšenici odpirajo oči. Spoznava razloge za moževo nasilje in odstira vzroke za smrt svojih staršev. Bo vendarle odletela v svobodo?

VEČ

Tednik PEN, glasilo Slovenskega centra PEN, št. 9/2023

Izdal: Slovenski center PEN, Tomšičeva 12, 1000 Ljubljana
Zanj: Predsednica Tanja Tuma

Uredništvo

Odgovorna urednica: Tanja Tuma

Glavna urednica: Maja Ferjančič

Oblikovanje: Maja Ferjančič

Leto izdaje: junij 2023

Kraj: Ljubljana

ISSN 2784-7586

Tednik je vpisan v razvid medijev
pod zaporedno številko 2525.

Publikacija Tednik PEN je brezplačna.

POVEZAVA

<https://www.penslovenia-zdruzenje.si/tednik>

Naslovna fotografija: Possessed Photography